

ARAN ath DIA

MONOGRAFIC · abriu deth 2006 · Numerò 2

ERA TERMIÈRA PUNT D'AMASSADA

RC (467.1) 938
Servici de Biblioteques
Biblioteca de Documentació
i Hemeroteca General

11 MAIG 2006

A prumèra ora...

eth cafè

cuert o long, sol o damb lèit,
damb sucre o sacarina...

era informacion
damb **SEGRE**

4

En limit. Era termièra partís Occitània, mès ei tanben un motor economic.

per Anna Sàez

16

Identitats. Era termièra separe e junh, mos avertís eth sociològ Salvador Cardús.

per Meritxell Nus

18

Bossòst. Un vilatge damb personalitat pròpria entre dus grani estats

Passar-se dera linha

França qu'ei un gran Estat poderosament definit. Mès entara gent deth Baish Aran, França qu'ei part deth sòn paisatge, dera sua vida vidanta. França ei eth pòble vesin. Víuer ena termièra qu'imprimís caractèr. A plan d'avantatges que te deishen escuelher en quin costat te ges mès a compde anar a crompar. Mès tanben a inconvenients. Se França libèrè ossi, ei evident qu'es plantigrads correràn peth Pirenèu sense auer en compde cap de linha que partís Occitània en dus. Çò que se decidís en un costat, qu'ar-tenh ar aute. Er os non n'ei sonque un exemple. Mès era termièra tanben ei un important motor economic entà Les o Bossòst. Cau superar-la?

22

Euroregion. Er enjòc de cinc territòris entà júnher eth sòn potenciau.

26

Andòrra. Un país discret qu'a mantengut intocada era sua sobiranitat.

per Albert Villaró

28

Era Franja. Auantatges e desauantatges de víuer en tèrra de non-arrés.

per Mercè Ibarz

ARANath**DIA**

EDITE DIARI SEGRE, S.L.U. DEPÒSIT LEGAL: L-1160-05. PRESIDENT: ROBERT SERENTILL UTGÉS. DIRECTOR EXECUTIU: JUAN CAL SÁNCHEZ. COORDINE: ANNA SÀEZ MATEU. MAQUETACION: ANNA BARCALA SIRVENT. IMPRESSION: DIARI SEGRE, S.L.U.

Generalitat de Catalunya

DAMB ETH SUPÒRT DERA GENERALITAT DE CATALONHA

Conselh Generau d'Aran

E ETH CONSELH GENERAU D'ARAN

E ERA COLLABORACION DERA CATEDRA D'ESTUDIS OCCITANS DERA UNIVERSITAT DE LLEIDA

COLLABOREN EN AGUEST NUMERÒ: FRANCÉS BOYA, ANGELINA CASES, XAVIER GUTIÉRREZ, MERCÈ IBARZ, EISHARC JAQUET, AMADOR MARQUÈS, MARIA MONGE, JÉP DE MONTOYA, MERITXELL NUS, JUSÉP LOÍS SANS, JORDI SUÏLS, NÀDIA TOLSÀ, XAVIER UBEIRA, ANDREU VIDAL E ALBERT VILLARÓ

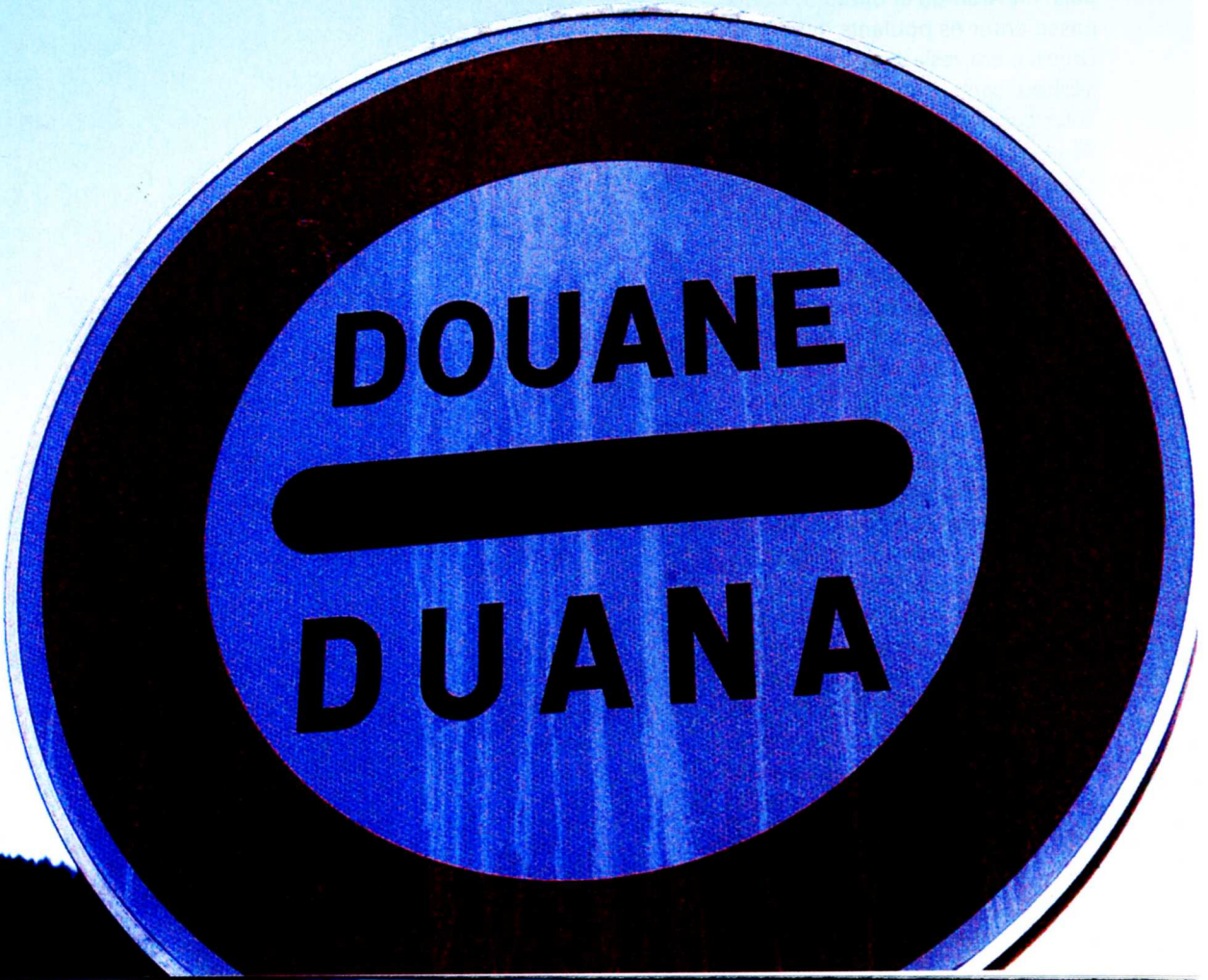
Era termièra

per A.Sàez

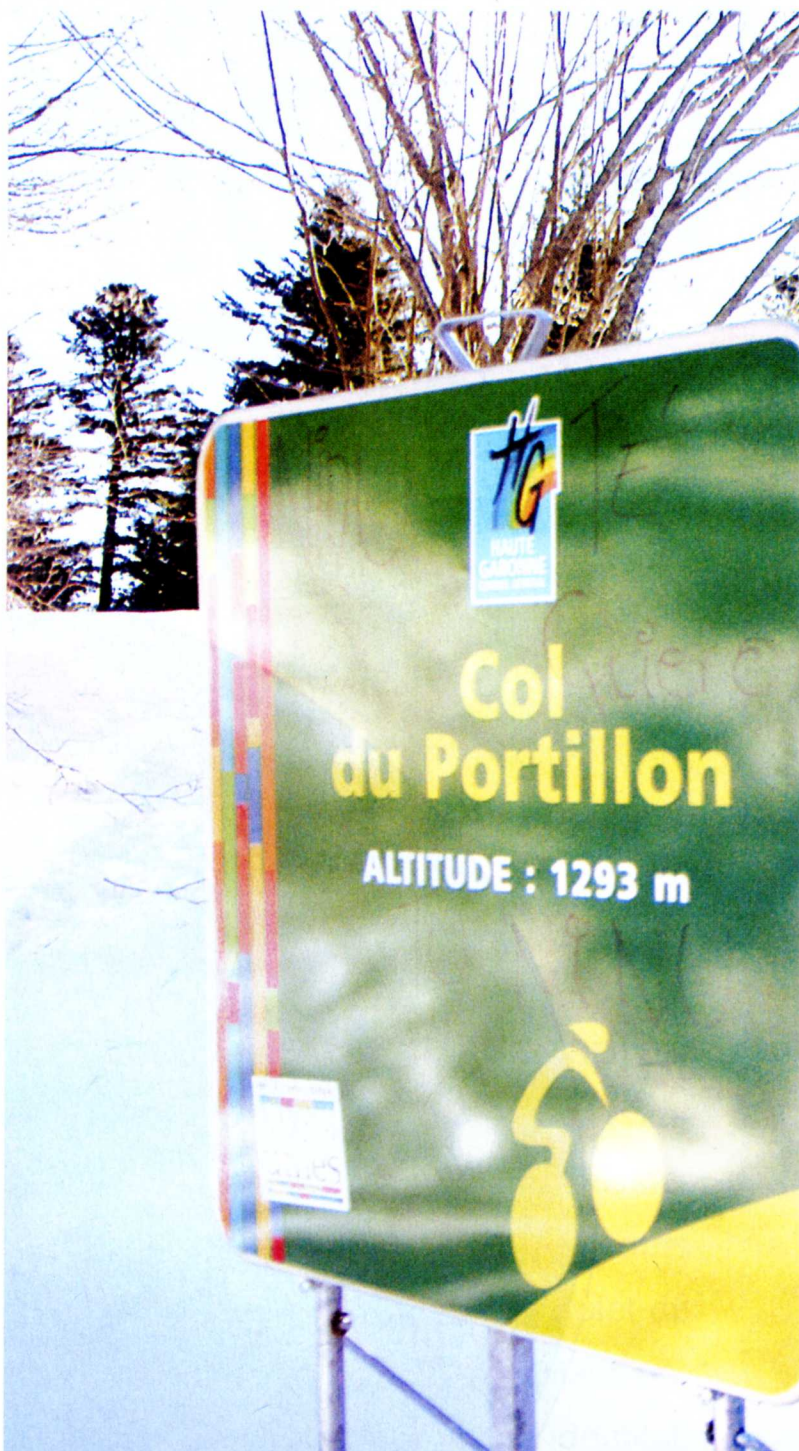
FOTOS: NÀDIA TOLSÀ

VÍUER ATH LIMIT

Qué passe quan entà anar tara ciutat de servicis mès apròp cau crotzar ua termièra? Era responsa qu'ei autant simpla coma complexa: arren. Es aranesi trèn partit dera linha que les separe des vesins occitans e les convertís en ciutadans espanhòus. Des que se signen es acòrds de Lies e Patzeries, França non se ve cap coma er estrangèr. A despiet de desacòrds puntuaus coma eth que se viu ara damb er os, Aran hè bilanç positiu dera termièra, un des motors economics dera Val. Un signe d'identitat.

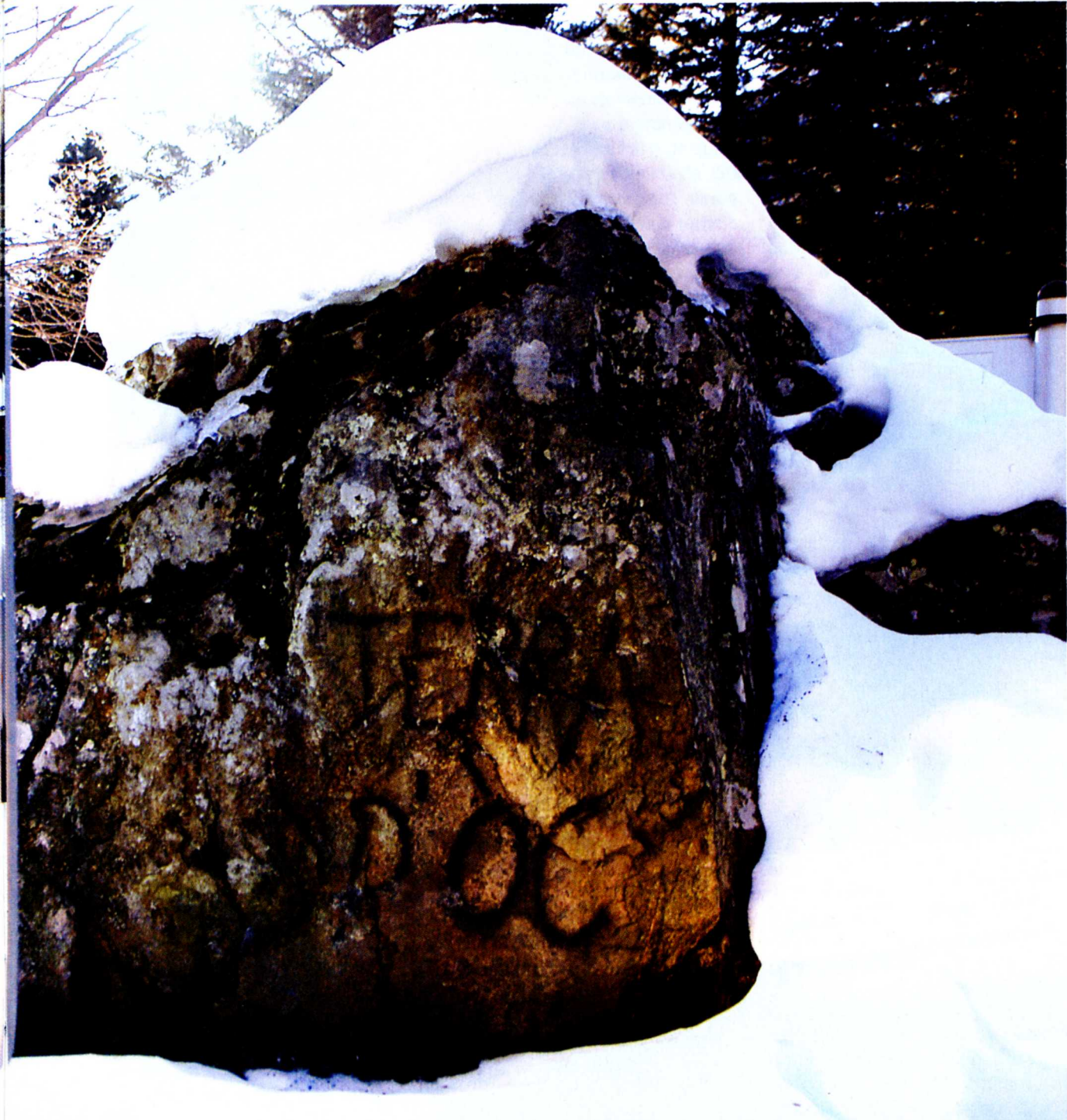
IEra termièra qu'ei un des motors economics dera Val d'Aran. Ua linha artificialiau que separe dus Estats. Un pas naturau qu'amasse dus pòbles occitans. Era termièra, maugrat Schengen, qu'ei encara plan importanta. Es termières, pr'amor que n'i a fòrça. N'i a de fisiques, politiqes, idiomatiques, culturaus... Es poblants dera Franja de Ponent que ne dan fe, resignats a senter-se en ua sòrta de tèrra d'arrés ena que cau víuer e convíuer damb es pannèus qu'informen de toti es viatges que s'a crotzat aguesta linha invisibla. E sense gèsser jamès deth país. En Aran qu'ei diferent. Coma passe enter es poblants deth Naut Urgelh e era vesia Andòrra, eth fluxe laborau, comerciau, festiu o afectiu, enter dus pòbles vesins, pòt convertir-se en ua qüestion d'Estat. Damb toti es avantatges e inconvenients qu'açò supause. Dempús dera Guèrra Civila, per exemple, es poblants dera termièra podien subervièr ara precarietat pr'amor dera abundància que i auie en aute costat. De hèt, lèu lèu passadi es ans cinquanta e, sus-tot, a compdar dera dubertura des pistes de Vaquèira-Beret, eth Baish Aran lideraue eth creishement economic e tanben demografic dera Val. "Aguest benèster e progrès ère influéncia dirècta deth client francés", avertís eth Sindic d'Aran, Carlos Barera. Dempús vèrie "eth torn radical" que supausèc er esquí e que hec a créisher espectacularment eth Naut Aran. Mès, a despiet dera prigonda transformacion qu'a patit era Val, eth Baish Aran a mantengut era sua estabilitat socioeconomica. E ac a hèt gràcies ara termièra.

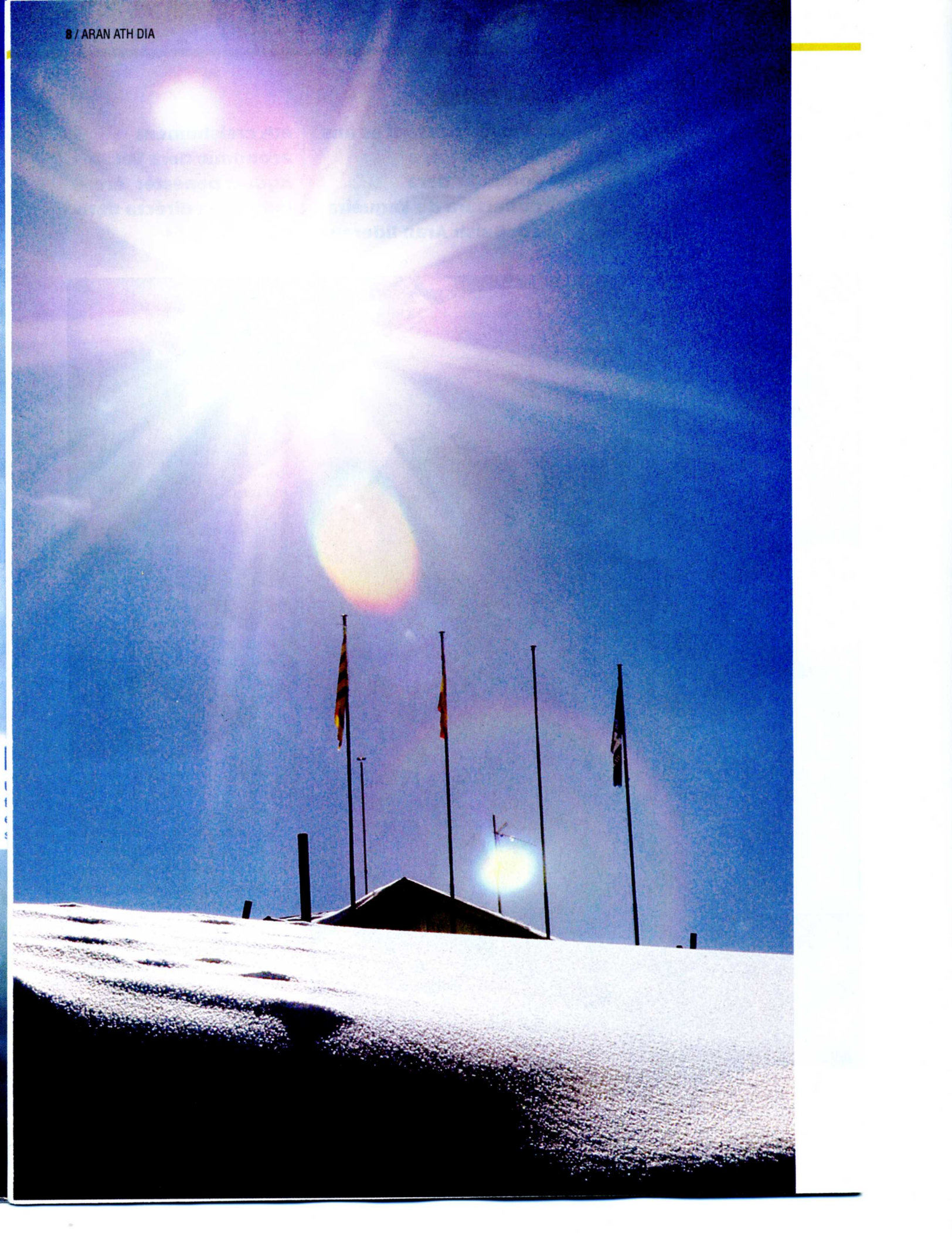

ISTÒRIA

Llèu lèu passadi es ans
50 e, sustot, a
compdar dera
dubertura de Vaquèira,
eth Baish Aran líderaue

eth creishement
economic dera Val.
Aquest benèster ère
influéncia dirècta deth
client francés

DUBÈRTS TÀ OCCITÀNIA

“Istoricament auem estat dubèrts tà Occitània, que n’èm part. Era nòsta lengua, er aranés, n’ei ua

pròva”. Era termièra partís en dus ua madeisha realitat culturau, istorica e lingüistica.

En sègle XIXau, Les atreiguie as francesi damb es sues tèrmes. Era mòda des balnearis amiaue gent e damb aguesti prumèrs toristes que se dauriren restaurants e otèls. “Istoricament, Les e Bossòst auem prosperat mercés ara termièra”, confirme Emili Medan, baile de Les. En plen sègle XXIau es causes non an cambiat pas guaire. Amplir eth depòsit deth coche, crompar tabac o béuers alcoolics encara ges melhor de prètz en costat aranés, çò qu’atrè as francesi. Vien tà crompar, mès era importanta aufèrta ludica, paisatgistica e gastronomica dera Val les i hè demorar. “Des deth Conselh Generau

encarguèrem un estudi economic, amassa damb eth departament de Comèrç dera Generalitat, que soslinhaue qu’un des elements mès importants entath futur d’Aran ère eth comèrc d’especializacion e de qualitat, qu’a un airau d’influència de 150 quilomètres, enquia Tolosa”, affirme Carlos Barrera. Un atractiu toristic mès. Aguest fluxe comerciau tanben ei en sens contrari. “Entà nosati ei ben normal anar tà Sent Gaudenç a crompar ròba, o arribar enquia Tolosa entà visitar a un mètge privat”, ditz Emili Medan. “Sent Gaudenç ei era vila de servicis qu’auem mès apròp, a sonque mieja ora, a diferència de

Lhèida”. Ath delà, en costat francés, eth petit comèrç non ei autant protegit coma en Catalonha, atau qu’en Sent Gaudenç i a ua plan bona aufèrta de granes superfícies. “Es productes lactics, es patés, es foies e tanben era carn, tot qu’ei mès de bon prètz”. Se se viu ena termièra, se pòt escuelher qué se crompe a un e ar aute costat d’Occitània. “Plan segur que i a ua termièra, mès a viatges aguesta linha ei imaginària”, concluís eth baile de Les. “Istoricament auem estat dubèrts tà Occitània, que n’èm part. Era nòsta lengua n’ei ua pròva”. Autant eth Síndic coma es bailes des dues principaus poblaci-

Ua experiéncia pilòt: er espitau transfronterèr de Puigcerdà

Ena Cerdanha era termièra s’apère, despectivament, era linha. Ua linha que partís eth parçan. Se se demore en un costat que s’ei ciutadan francés. En aute costat, espanhòu. E ath delà que n’i a ua auta, mès fina, que hè qu’en costat catalan i age un tròç qu’apertie ara de Lhèida e un aute ara de Girona. De hòls. Aguesta esquizofrènia administrativa se viu damb totau normalitat ena Cerdanha, sustot d’alavetz dera aprovacion deth Tractat de Shengen, que permet era liura circulacion de personas e mercaderies pera Union Europèa. Açò, totun, qu’ei era teoria. Ena practica, eth hèt de viúer e conviúer damb ua termièra politica hè que, a despriet de poder escuelher en quin costat ges mès a compde crompar, es trebucs burocratics se multipliquen. Ara fin i a un

projècte en marcha que harà mès facilera vida des cerdans en un servici tan basic coma ei era salut. Se tracte der espitau transtermierèr que s’inaugurarà en 2008 en Puigcerdà. Serà eth prumèr dera Union Europèa que balharà servici as usatgèrs de dus estats. Apruprètz 35.000 usatgèrs que viuen ena termièra ispano-francesa se poiràn beneficiar d’aguest servici. Eth nau espitau, damb ua capacitat de 68 lhets, costarà 26 milions d’euròs e a estat encargat ara equipa d’arquitectes Brullet-Pineda. Se coneisherà damb eth nòm de Plaça perque aurà ua grana plaça publica de 3.000 mètres carrats ath torn dera quau se bastirà er espitau. Se plaçarà en uns terrens de 17.000 mètres carrats cedits per ajuntament de Puigcerdà ena zòna deth plan de Rigolisa. Es administracions espanhòla e francesa cofinançaràn eth projècte. França aportarà ar espitau transtermierèr un totau de 10,4 milions d’euròs, mentre qu’era Generalitat i destinarà 15,6 milions d’euròs. Tanben ne serà comuna era gestion. Ena Cerdanha e eth Capcir se demore damb candeletes un espitau qu’ath delà d’un servici sanitari, aportarà esper. Er esper qu’era termièra deishe d’èster un trebuc.

PROTOCOLS D'EMERGÈNCIES

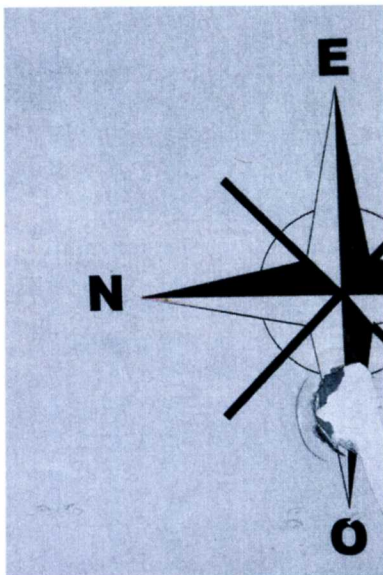
Eth Sindic afirma que des de hè fòrça ans qu'auem uns protocols d'emergències ben definits. "Se parle

fòrça der espitau de Puigcerdà, mès ei cèrt qu'Aran ja hè decades qu'a acòrds damb França"

ons termièreres, Les e Bossòst coincidissen en soslinhar qu'eth vesiatge damb França ei plan positiu. "Des de hè fòrça ans qu'auem uns protocols d'emergències ben definits", afirma Carlos Barrera. Ua urgècia sanitària que non se pòt atier ena Val d'Aran se derive entà Sent Gaudenç o Tolosa. Per çò que tanh as incendis forestaus o es rescats de montanha, se ben tanben i a auut ua collaboracion istorica damb França, sus-tot damb Sent Beat o Luishon, ara, damb era incorporacion de mès equipas e, sus-tot damb era adquisicion per part dera Generalitat de mejans aèris, açò ja non passe tan soent. "Ara se parle fòrça der espitau de Puigcerdà, mès ei cèrt qu'Aran ja hè decades qu'a acòrds damb França". E non sonque per çò que tanh ara sanitat. "De hèt, damb era inauguracion der Espitau dera Val d'Aran an baishat fòrça es transpòrts". E tanben s'a produsit er efècte contrari. "Èm espitau de referéncia entara Nau-

ta Ribagòrça e quauqui airaus dera Franja de Ponent", soslinhe eth sindic. Atau qu'ara non sonque non ei de besonh marchar d'Aran, senon que i arriben pacients der aute costat deth tunèl, sus-tot per visites de pediatria e ginecologia.

Era auta cara dera moneda ei que pòt hèr un territòri de termièra coma Aran quan es dus grani Estats damb es que limite arthenen acòrds damb es que non s'i ei d'acòrd, coma ara era reintroduccion der os. Carlos Barrera lamenta "que non s'age auut era valentia" de deféner eth projècte en Pirenèu. "Eth conselhèr Salvador Milà mos a hèt nombroses promesas verbaus qu'an resultat èster uedes de contengut", lamenta. Carlos Barrera rebrembe qu'aguesta problematica non arthen sonque ara Val. "Eth Pirenèu ei un massís", avertís, e totes es decisions que se prenen sus eth sòn futur arthenen diuèrsi territòris. Per açò qualifique de "desencusa" que se culpe deth projècte a França. "Es dus Estats auien un acòrd", assegure. Ua "equivocacion totau" perquè er os, ara sua manèra d'enténer, "va en contra deth sector primari". Per açò eth Sindic d'Aran arribe a afirmar qu'Espanha "a capitolat es Pirenèus a França en contra dera gent que i viuem". Perque Carlos Barrera non vò ne pòt referir-se as Pirenèus coma un referent geografic o mieiambientau. "Entà nosati ei casa, ei eth nòste país, e auem tot eth dret de decidir çò que volem". Aragon, Andòrra e Navarra hèn costat a Catalonha. Precisament eth Sindic prenec nòta d'ua reflexion hèta per un navarrés que li agradèc fòrça: "eth problèma ei que se parle massa de mieiambient e poc d'ambient sen-

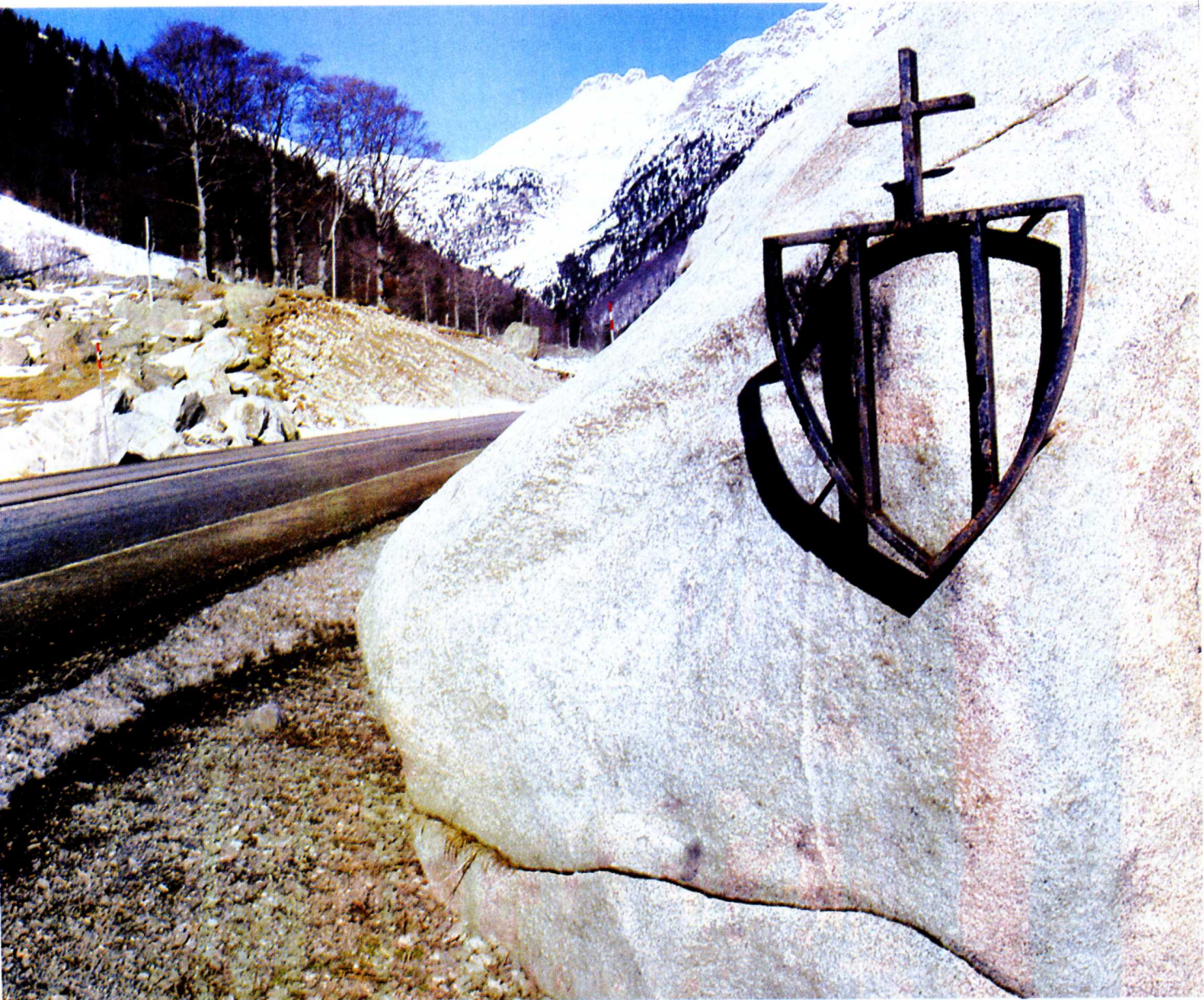

Era N-230 serpentege enter Catalonha e Aragon abantes d'entrar ena Val d'Aran.

JARDIN BOTANIC

**"A nosati se mos
resèrve eth ròtle
d'èster eth jardin
botanic dera futura
Euroregion", se planh**

**Carlos Barrera.
"Espanha a capitolat es
Pirenèus a França en
contra dera gent que i
viuem"**

AUANTATGES

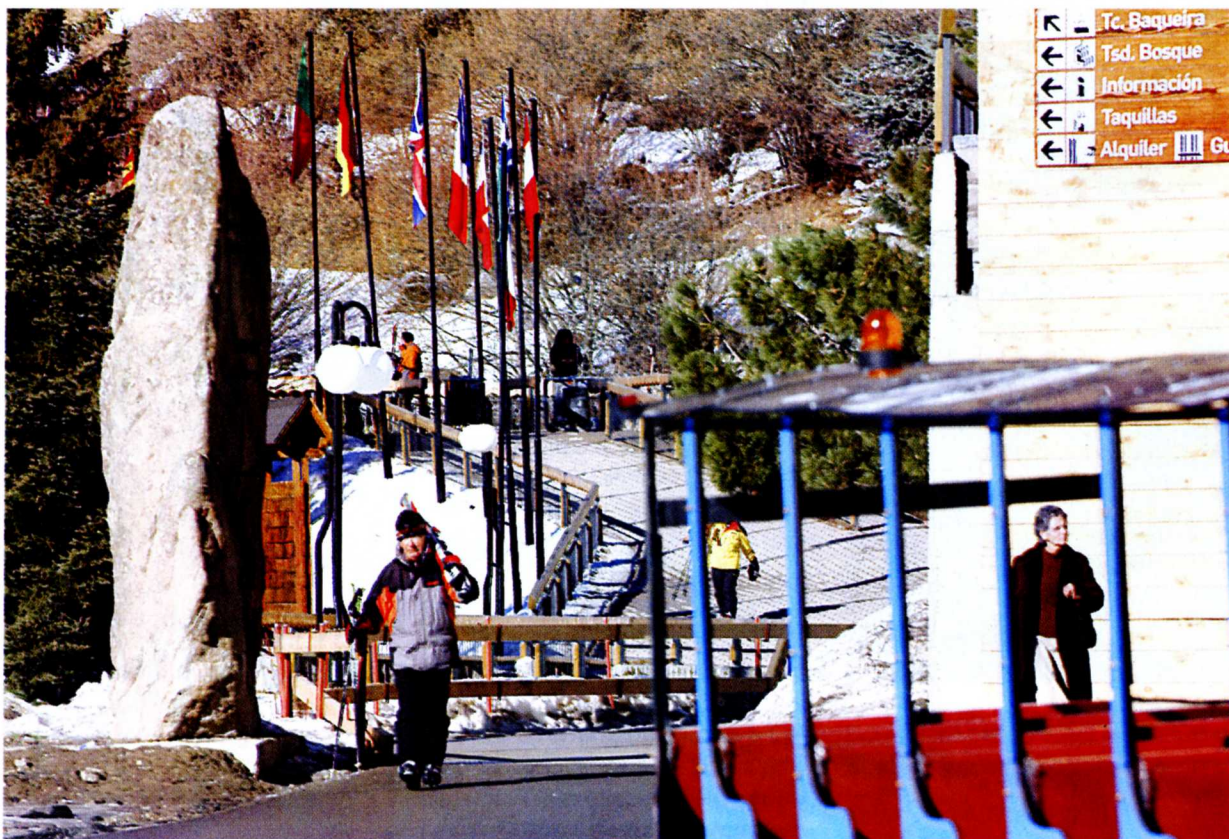
Eth baile de Bossòst, Felip Delseny, e eth de Les, Emili Medan, coïncidissen qu'a despiet de desacòrds

puntuaus, coma era reintroduccion der os, víuer ena termièra a mèis auantatges qu'inconuenients.

cer". Eth jòc de paraules ère ua reivindicacion deth ròtle des òmes e hemnes que viuen en Pirenèu e que, soent, çò que Barrera definís coma "conservacionisme radicaü" desbrembe. "Eth factor uman ei autant important coma eth paisatgistic o mieiambientau". "Entà nosati era biodiversitat qu'ei plan importanta. Tant, qu'auem pòur qu'er os hèsque a desaparèisher es arramats des montanhes. S'açò passe, se produsirà ua transformacion der entorn qu'obligarà a destinar uns pressupòsti desmesurats ath mantienement deth paisatge".

Er baile de Bossòst, Felip Delseny, ditz qu'a despiet d'aguesti desacòrds puntuaus, víuer ena termièra a mèis auantatges qu'inconuenients. Qué passarà quan aguesta linha mèis lèu que separar dus Estats amasse es cinc territòris dera Euroregion? Eth govèrn tripartit a apostat fòrt per aguest acòrd transtermierèr. Mès eth sindic que non ac ve guaire clar. "A viatges es govèrns se trèn ua paraula magica dera manja entà quedar ben, mèis açò non vò pas díder qu'aguesta paraula age un contengut: ei ueda, tot filosofia". Carlos Barrera insistís que non se's a auut en compde. "S'a no-

sati se mos resèrve eth ròtle d'èster eth jardin botanic dera Euroregion, ac auriem de saber". Eth màger responsable deth Conselh Generau d'Aran cre qu'ath darrèr dera Euroregion non i a arren mèis qu'ua cèrca de subvencions europèes. "Se tracte de recéber hons mieiambientaus quan deisham de recéber es hons de coesion". E profite entà reflexionar. "M'estone tanta vision apertorista en un concèpte tan abstracte quan ua realitat tan clara coma ei Aran laguens de Catalonha non s'a acceptat un arreconeisment territoriau pròpri ar Estatut e s'artenh ua contradiccion tan absur-

Color de drapèus en ua tèrra termierèra.

Era termièra qu'amasse e separe, aluenhe e apròpe.

DIFERÈNCIES D'INTERÈSSI

En aquest moment i a ues diferències d'interèssi considerables. Eth Comenge qu'ei un

airau deprimit, envielhit, praubè. Era Val d'Aran a creishut plan economicament en un sègle.

da coma qu'er aranés serà lengua cooficiala per tot Catalonha e, paradoxalament, non auram un territòri damb especificitat arreconeishuda ena naua division territoriala de Catalonha”.

Estonantment, er baile de Les, Emili Medan, rebrembe que des deth sègle XIV enquiara dubertura deth tunèl de Vielha enes ans cinquanta, Aran auie ua relacion de tu a tu damb França, maugrat eth franquisme. I auie un liure escambi de mercaderies e personas. Ua sòrta de tractat de Schengen dera Edat Mieja. “Se'n pòt díder atau”, arridòle Medan. Es Lies e Pateries convertiren Aran en ua zòna franca. “Era doana fiscau qu'ère ena Bonaigua”. De manèra que s'impausaue eth sens comun. Es montanhes èren es madeishes e se profitauen amassa. “Auesse estat absurd hèr-ac d'ua auta manèra quan es oelhes, per exemple, s'an amassat des de hèr sègles”.

Eth deputat en Parlament Francès Boya hè un shinhau d'autocritica. “Toti que mos metem en guarda quan se parle de quinsevolh iniciatiua transtermiera, coma s'açò damnatgèsse un principi de sobeiranetat absolutament barrat”. I a auut insolites excepcions, coma ara eth fòtbl. “Jo madeish e jogat de joen damb eth Les enes lligues franceses”. Eth deputat ei dera opinion que cau profiter es oportunitats que balhe era termiera. “Auem de trèir rendiment toristic des aeropòrts de Pau o Tolosa, que son a pòc mès d'ua ora dera Val”. Boya tanben se mòstre partidari de “hèr ua gestion compartida des residus damb França”. “I a tot un món per explorar”, concludís. Eth problèma “ei qu'en aquest moment i a ues di-

ferències d'interèssi considerables”. Eth Comenge qu'ei un airau deprimit, envielhit, qu'encara viu dera pagèsia. “Era evolucion dera Val a hèt qu'en un sègle se virèsse era trueita e ara i age aranesi que se crompen casa en costat francés perqué les ges a melhor prèt. En sègle XIX ère

ath revèrs. Luishon ère ua importanta destinacion toristica dera aristocràcia, mentre qu'Aran ère un territòri praubè”. Ara, çò que significau Luishon s'a trespasat ar aute costat, a Vaquèira. Qu'ei eth moment dera Val e cau profiter era oportunitat istorica.

ERA TERMIÈRA, MÈRQUE?

per Meritxell Nus

TERMIÈRES E REALITATS

“Non totes es termièras an auut era madeisha genèsi, ne separen eth madeish tipe de realitats, ne

son survelhades o transgredides dera madeisha faïçon” reconeish eth sociològ Salvador Cardús.

Qu’ei de besonh non obviar es consequéncias istoriques quan se decidís començar ua reflexion ath torn des termièras politiquas e culturaus. Mès era istòria qu’ei plia de contradiccions. Un cas n’ei er estat francés a on, maugrat eth radicalisme omogeneizador der estat centralista jacobin, s’a anat reivindicant era idia de termièra integradora enter es moviments catalanistes e occitanistes. Coma reaccion deuant dera glotofòbia e dera uniformitat, se prepausa eth respècte ara diuersitat coma factor d’afairament e d’union des pòbles. Aguest producte istoric qu’ei, en hons, ua guèrra declarada contra tot nacionalisme que, metem per cas, prepausaue ua França coma pàtria universau, mès que non trapaue cap d’incongruècia enter aguest “non-nacionalisme” e eth principi “soyez propes, parlez français”, present en pannèus des estudis nòrdcatalans.

Atau donques que, elements coma eth nacionalisme, es hèts istorics, era economia, eth poder e es divisions departamentaus/municipaus son factors que non se pòden passar per naut quan se tracte de comprèner era termièra e era sua negacion. Totun açò, components

lingüistics e culturaus son tanben de primèra magnitud quan se tracte de reclamar o refusar ua linha termièra, ja sigue entà amassar o entà distingir ua delimitacion geografica.

Er òme se pòt plantejar se viuer a cant de termièra pòt portar un reforçament deth nacionalisme o se, ath contrari, aguest hèt la relativize, per tanti viatges qu’aguest tipe de poblants an de crotzar era linha. Salvador Cardús, sociològ e periodista, a qui l’acredite ua bona experiéncia de recèrca en qüestions de nacionalisme, a ua vision pro destacabla sus era termièra e eth sòn entorn. Assegure qu’es abitants dera termièra “sòlen viuer dera termièra –des des policies enquias contrabandistes– ja sigue en tot hèr-la a respectar, ja sigue en tot hèr-la a transgredir. Dilhèu ne pòden relativizar era importància culturau o identitària –tot e que plan ben que se nòte un pas de termièra!– mès non pas era importància politica ne economica, dera quau –e ena quau- viuen”. Mès Cardús, ath madeish viatge reconeish que “non totes es termièras an auut era madeisha genèsi, ne separen eth madeish tipe de realitats, ne son survelhades o transgredides dera madeisha faïçon”.

Se non totes es termièras son pariones, tanpòc ac seràn es influéncias que se’n deriven. Tot hè a pensar qu’enter es termièras politico-estataus e es termièras culturaus/lingüistics, existís ua relacion pro complicada. Eth sociològ Cardús ac exprimís damb un cas vesin. “Es estats-nacion, especiaument es nòsti –França o Espanha– an hèt esfòrci entà acomodar es termièras politiquas as culturaus.” E damb cèrta iro-

nia e fòrça rason hig: “Es francesi qu’an auut pro èxit. Es espanhòus encara i batalhen, en tot crear de passada e damb era madeisha intencion, termièras artificiaus en airau culturau, coma ara era division deth catalan.”

Sociaument, se poirie díder qu’existís ua opinion paradoxau deth ròtle dera termièra, en sentit que coèision e barrera s’assòcie damb mancança de libertat e, en cambi, union e enquia independéncia son paraules que, entà fòrça collectius, remeten ara autodeterminacion. Qué hen, donques, es termièras?

“Son coma era pèth, –soslinhe Cardús, en tot hèr ua metafòra,– que protegís eth còs, mès ath viatge ei ua zòna de contacte. Aguesta ei era vertut e er encant dera termièra, era sua fòrça ambivalenta: separe e amasse.”

Aran, era Franja, era Jonquera o Andòrra son endrets geografics a on qüestions transtermièras pòden èster e son analisades prigondament. Eth sociològ, que tanben siguec membre d’un tribunau de tèsi ena Universitat de Perpignan damb un estudi sus es relacions transtermièras, ac reafirme en tot díder: “cèrtament, era experiéncia de termièra hè d’aguestes poblacions uns actors priviletjats entà parlar de termièras. De hèt, ja ac an hèt. Existís un Musèu dera Termièra en costat francés” –e rebrembe que Montserrat Iniesta n’auie estat era directora, era autora deth libre *Es gabinets deth món*. Antropologia, museus e museologies. Salvador Cardús concludís que, segontes eth, eth debat sus es termièras “ara a mès de sens que jamès, quan quaquí insensats s’an creigut qu’es termièras s’acaben.”

Es termièras politiquas, culturaus e lingüistics non son pariones.

ENTREVISTA

FELIP DELSENY

BAILE DE BOSSÒST. Bossòst ei eth dusau vilatge en nombre d'abitants dera Val d'Aran. Geograficaments encarat de cap ath costat francés, era termièra hè part dera vida vidanta des sòns vesins. De hèt, Bossòst ei eth motor economic deth Baish Aran. Eth baile, Felip Delseny, cre que i a mès auantatges qu'inconuenients en hèt de víuer en miei de dus grani Estats.

"Viuèr ena termièra a mès auantatges que desauantatges"

Bossòst ei eth pas naturau de cap a l'Occitània francesa. Ua termièra. Aquerò ei positiu o negatiu?

Posistiú, positiú. Non i a cap de connotacion negativa. De hèt, nosati, tot eth Baish Aran, viuem mercés ad aguesta termièra. Ei eth motor economic. Es francesi vien a crompar aciu perque economicaments les ges a compde. Es prètzí son mès baishi ena Val d'Aran qu'en vilatges vesins coma Banhères de Luishon o Sent Gaudenç. Ath delà, i a bones comunicacions. Pensatz qu'en un quart d'ora ès en Luishon. Nosati ac notam fòrça. De hèt, en Bossòst èm 1.050 abitants censadi (ath torn de 1.200 reaus) e auem 180 establiments comerci- aus.

Ei a díder que son coma ua petita Andòrra.

Eth Baish Aran ei un aute mon per rapòrt ath Naut Aran. A nosati, enquia ara, er esquí non mos a tanhut dirèctaments. Non viuem cap dera nhèu. Ara dilhèu se comence a trobar un shinhau, sustot ena

bastenda. Mès aquerò ei pr'amor des prètzí desorbitadi que se paguen mès tà naut. E en auer en compde que pujar entà Vielha son dètz minutes, cada còp i a mès gent que se plantege víuer en Bossòst, o en Les. Tanben ne ven bèri uns de francesi entà installar-se aciu. As molti servicis mercés ara grana aufèrta comerciau, e es apartaments non son bric cars. Non se pòt comparar damb Andòrra, perque se ben ei cèrt que, sustot es francesi, vien a crompar tabac e articles que son mès cars en aute costat dera termièra, de termièra tecnicaments non n'auem ara. I a ua caseta mès ei ueda. De quan en quan i a bèth contarròtle ena rota, mès pòga causa mès. Tanben esperam que vage en aument era tendéncia d'aprofitar eth nòste climat, pr'amor que semble que non, mès ua nautada de 700 mètres se hè a sénter fòrça. E quan es esquiadors an acabat era jornada, an tanben talents de pèrder de vista era nhèu e poder passejar e gaudir deth bon temps.

I a mès transit de cap a Bossòst o entà Luishon? Ei a díder, es aranesi crotzen tanben sovent aguesta non-termièra?

Jo didaria que òc, encara que non pes madeishes arrasons. Nosati non anam entà França a crompar, mès òc que i anam entath mètge, per exemple. Ara auem un bon espi- tau en Vielha, que a estat ua grana causa entara Val. Mès quan auem d'anar tath mètge, quan auem besonh de visitar un especialista, auem mès tirada entà França qu'entà Espanha. Anam entà Sent Gaudenç o enquia Tolosa. Ei infinitaments mei pròp que Lhèida o Barcelona. Tanben crotzam era termièra entà viatjar. Er aeropòrt de Tolosa ei eth mès propèr. O prenes eth tren en Banhères de Luishon e en un non- arren ès en París.

I é era sensacion de non abandonar eth territòri idiomàtic e culturau? Ua fausa termièra que partís ua part d'Occitània?

Malerosament, aquerò non ei cap atau. Damb era gent grana, de mès

de seishanta ans, encara t'í pòs comprèner, mès çò de cèrt ei qu'era joenessa non parle sonque francés. Òc qu'as era sensacion de crotzar ua termièra. Jo didaria qu'èm diferenti, que non pensam cap parièr. França ei un aute mon. E era lengua... a despart des diferéncias dialectaus i é eth problèma que, ac volgam o non, auem de hèr cap ath francés. Ara ben, ena Val d'Aran e, sustot en Baish Aran, totòm lo parlam. Ei estranh de trobar a bèth un que non lo pogue comprèner ne hèr-se-i comprèner.

En bèri tèmes, coma era reintroduccion der ós, i a desacòrds.

Òc, bèth còp non vedem es causes de forma parièra en un costat e en aute dera termièra. Mès es relacions son plan bones: d'amistat e de colaboracion. Es nòsti pompièrs, per exemple, se formèren en

França. E ara son er orgulh dera Val d'Aran e an melhors materiaus qu'es francesi. Trabalhen en cooperacion. En cas d'emergéncia serie quasi impossible ua errada de coordinacion pr'amor son consciènti d'anar toti a ua, que hèn part d'ua madeisha realitat geografica.

"ENCARA QUÈ SIGUES EN OCCITÀNIA, EN AUTE COSTAT DE TERMIÈRA AS BÈSONH DETH FRANCÉS ENTÀ TOT"

ENTREVISTA

EMILI MEDAN

BAILE DE LES. Era poblacion de Les viu de cap ara termièra. Eth baile, Emili Medan, explica qu'a estat atau istoricaments. En sègle XIXau, era riquesa arribaue der aute costat en forma d'aristocrates que cercauen remèdi enes aigües caudes. Aué, ar atractiu toristic de Les se i ahig un reclam comerciau qu'eth client francés a molt en compde: es prètzi baishi.

"Era termièra ei ua impausicion des Estats"

Qué ei França entara gent de Les? Tant Les coma Bossòst auem prosperat istoricaments mercés ara proximitat dera termièra. Ara madeish, França, eth client francés, ei eth motor que botge era nòsta economia. En sègle XIXau es francesi viegen a gaudir des nòstes aigües e aquerò hèc que se daurisse otèls, restaurants, comèrci... ara a cambiat eth perfil. Es aigües caudes passèren de mòda de cap ara mitat deth sègle XXau, mès nosati seguirem atrènt francesi que cercauen prètzi baishi. Era benzina, eth tabac o es licors son encara de mès bon prètz aciu. Tanben, istoricaments, França a estat eth lòc a on auem anat quan i auie molta escassetat. Dempús dera guèrra civila, per exemple, i auie productes que non se trobauen sonque en França. Entà nosati, era termièra a estat plan beneficiosa. Ath delà, cau auer en compde qu'Aran se daurís entà Occitània. Abantes dera inauguracion deth tunèl de Vielha, entà nosati ère molt mès senzilh anar en França que en Aragon o Cata-

lonha. De hèt, nosati èm occitans e es nòstes relacions damb er aute costat de termièra van mès enlà dera economia. Tanben son culturals, idiomatiques.

Ei a dèder que crosen ua linha imaginària a maugrat dera presència policiaua, es pannèus, es drapèus... En quauqui aspèctes, òc. En plea Edat Mieja, nosati auem signat acòrds damb es vilatges vesins francesi. Es lies e patzeries garantien que, a maugrat d'auéi guèrra entre es Estats, metam per cas, es montanhes siguessen un lòc de conviuença e de pacte a on se podien aprofitar es bòsqui, es peishius e era aigua independentament d'a quin costat de termièra se visquesse. Imagini qu'entà França açò ère un cuu de sac inofensiu e deisha-

uen hèr. De hèt, Aran siguec ua zòna franca enquiath moment que se dauric eth tunèl de Vielha. Auém era doana fiscau ena Bonaigua, de forma que se tu crompaues un coche en França mès non lo trèges dera Val, non te calie pagar cap de tribut. Aquerò tanben a hèt qu'eth contraban siguesse present en aguest territòri e generèsse picaresca.

Quan se viu tant a pròp dera termièra, era identitat s'afèrme o se diluís?

En cèrtes causes s'afèrme, en d'autes se diluís. Son es auantatges de poder causir. Es termières son ua impausicion des Estats. Aciu se ve pro clar. Era termièra non a arren a veir damb es nòstes tradicions, damb era nòsta istòria, damb era nòsta

"AUEM SENT GAUDENS A MIEJA ORA, ENTÀ NOSATI NON EI CAP FRANÇA, MÈS UA VILA DE SERVICIS"

cultura. Per aquerò i a ua relacion tan fluïda. Es ramats d'oelhes madeish peishen amassa. Supausi qu'aquerò pòrte que bèri còps non mos encuedem bric de que cambiam de país. Auem Sent Gaudens, que serie er equivalent de Lhèida, sonque a mieja ora de coche. Entà nosati non ei cap França, mès ua vila de servicis a on cromptam ròba, a on i a ua bona aufèrta comerciau, a on anam entà moblar era casa... Tot ei mès senzilh de çò que semble, e a maugrat d'invents, coma era reintroduccion der os, que non vedem cap parierà dera part aranesa e dera francesa. Eth bilanç d'estar tant a pròp d'un limit estatau ei positiu tant d'un punt d'enguarda de relacions personaus coma culturaus e, sustot, economicas.

**“ISTORICAMENTE,
EN LES AUEM
VISCUT DETH
CLIENT FRANCÉS”**

Tara Euroregion

ERA CLAU ECONOMICA DE FUTURES POLITIQUES TRANSTERMIERÈRES

per G.Farré/A.S.M.

FOTOS: ARXIU SEGRE

En octubre de 2004, es govèrns d'Aragon, Catalonha e es Isles Balears amassa damb es conselhs regionaus de Languedòc-Roussillon e Midi-Pyrénées, soscriueren era declaracion constitutiva dera Euroregion Pirenèus-Mediterrània. Çò que se pretenie ère trincar termièras e cercar punts d'amassada enter es cinc regions sòcies que permetessen ua màger capacitat politica ara ora de resòlver rèptes socials e economics. Tot que passauè per ua coordinacion institucionau que garantís que un desenvolupament sostenible, omogenèu e respectuós damb eth miei ambient. Tanben supausauè ua oportunitat istorica entà subermontar era termièra franco-espanhòla o, çò qu'ei çò de madeish, subermontar era erència des prepauses estataus de desenvolupament e melhorar es comunicacions. Aquesta Euroregion, qu'amasse ua poblacion de 13,6 milions de poblants, a mercats ua sèria d'objectius que, en cas des infraestructures e des transports, s'an de materi-

alitzar abantes deth 2020. Mès ath delà d'aguesti projectes a miei e long tèrme, era Euroregion pòt supausar ua injeccion economica importanta entàs cinc regions sòcies. Es discrepàncies en assumptes coma era reintroduccion der os, mòstren qu'encara i a fòrça (massa) diferències enter un e er aute costat dera termièra. Es plantigrads que se ven en costat francés coma ua oportunitat entà reactivar eth torisme, mentre qu'en Pirenèu catalan e aragonés espanten. Per qué? Donques qu'era respòsta qu'ei complèxa e aguesta revista la tractarà en prigondor enes pròplèus numeròs. Ara ben, ua des rasons ei qu'en aute costat dera termièra, era Occitània francesa, non se recep cap sòrta d'ajuda comunitària entath desenvolupament toristic pr'amor qu'er Estat francés non i a dret ad aquerò. Qu'ei ric. Catalonha que ne pren nòta. Que manque ben pòc entà qu'aciú tanben se pèrden es drèts a recèber ajudes comunautàries. Mès que passe se cambiam

er escenari politic e ac transferim ara Euroregion? Es causes que cambien. En aquest territòri unic es règles deth jòc ja non son es madeishes. S'an de hèr mejanes e, per art de màgia, eth sud de França passe a poder gaudir des sòs d'Euròpa, a Catalonha que se li alongue eth tèrme e ja non a de hèr un incèrt compde tà darrèr e Aragon non pèrd es sòs drèts. Toti que i gessem guanhant. O, a priòri, açò sembla.

Ramon García-Bragado, secretari de Presidència dera Generalitat de Catalonha, compde que non a estat bric facil arribar enquia d'aciú. "En moment en que metes dessús dera taula era realitat d'Aragon, Catalonha e es Isles e era de Languedòc-Roussillon e Midi-Pyrénées, t'encares a ua realitat que hè un shinhau de pòur pr'amor qu'ei fòrça dificil cercar es punts d'amassada enter es regions d'un Estat fòrtament descentralitzat coma ei Espanha e es d'un país tan fòrtament centralitzat coma ei França". Er òme de confiança de Pas-

REALITATS FÒRÇA DISPARIÈRES

Nosati auem nombroses competéncias e fòrça sòs. Sonque cau pensar qu'un

departament tan gran coma ei Midi-Pyrénées a 3.000 foncionaris, mentre qu'era Generalitat n'a 180.000

qual Maragall, un gran defensor dera Euroregion, que mos balhe bèri exemples. "Nosati auem nombroses competéncias e fòrça sòs, mentre qu'eri non an ne competéncias ne sòs. Sonque cau pensar qu'un departament tan gran e important coma ei Midi-Pyrénées a 3.000 foncionaris, mentre qu'era Generalitat n'a 180.000. Damb açò ja ei clar que parlam de realitats fòrça disparières".

Mès a despriet d'aguestes diferéncias, que pòden supausar un trebuc important a sauvar, aguesta futura politica transtermierèra a ua clau economica fòrça importanta. "En sistèma europèu d'ajudes, es païsi que se catalòguen d'ua determinada manera e, laguens de cada país, i a regions qu'an es sues pròpries forquetes", soslinhe Garcia-Bragado. "En França non an auut accés as ajudes qu'auem auut nosati e açò que mos a permetut de passar peth deuant, non de França coma Estat, mès òc

des regions deth nòrd des Pirenèus". Eth secretari de Presidència continue: "Açò vò dèder que, a nivèu d'infrastructures, nosati auem ua capacitat d'accion qu'eri non pòden ne soniar". Ei a dèder, se bèth un des resultats dera Euroregion siguesse que Brussèlles reconeïshesse er airau euroregionau coma un airau diferenciat des païsi o estats as quaus aperiè significarie ua tendéncia ara omogeneïzacion d'airaus geografics vesins, que mès qu'equipar regions, delimitarie airaus nau, disparièrs des païsi. "Se Bruselles decidís qu'Eurò-

pa sigue formada per 50 euroregions, e cadua recep es hons destinadi a projectes de realitats qu'enquiaran anarien separades per ua termièra, mès qu'ara son amassa pr'amor que non i a termièras, açò meterie dessús dera taula ua capacitat de refortiment des ligasons intertermières". Que cau arténher acòrds. Aguestes regions qu'impliquen a mès d'un estat, coma era Pirenèus-Mediterrània o era qu'implique Galícia e eth nòrd de Portugal, an de hèr un esfòrç de politica comuna. Non pòt èster qu'en un costat se volgue encoarçar era educacion, per exemple e, en aute costat, ua autopista. "Açò mos passe ara a nosati damb Aragon. Que parlam d'ua interconnexion ferroviària damb França, ei a dèder eth tunèl de baisha còta de Vignemale, qu'uns la vòlem per aciu e es d'auit per delà... Mès ara fin, eth problèma, se mos ac campam ben, non ei se horadam es Pirenèus per aciu o per delà e dam gessuda a Saragossa o ben aciu, eth problèma ei qu'es francesi non vòlen passar per enlòc, per açò qu'ei absurd pelejar-se aciu quan es d'aquiu delà non se vòlen connectar", avertís. "Eth famós tunèl deth Pertús qu'auem hèt nosati aciu, va a Perpinhan, e aqui entre ena via francesa, de baisha velocitat, non de nauta velocitat, çò que provòque qu'ajam de besonh mashines bifasiques. Qu'ei de hòls. Per qué? Perqué non interèsse, clarament que non interèsse daurir-se as mercats deth sud". Açò òc, eth dia que i age era possibilitat d'arténher bèth acòrd, "eth dia que non mos pelejem enter nosati". Qu'ei luenh.

Ramon Garcia-Bragado, secretari de Presidència dera Generalitat e òme de confiança de Maragall.

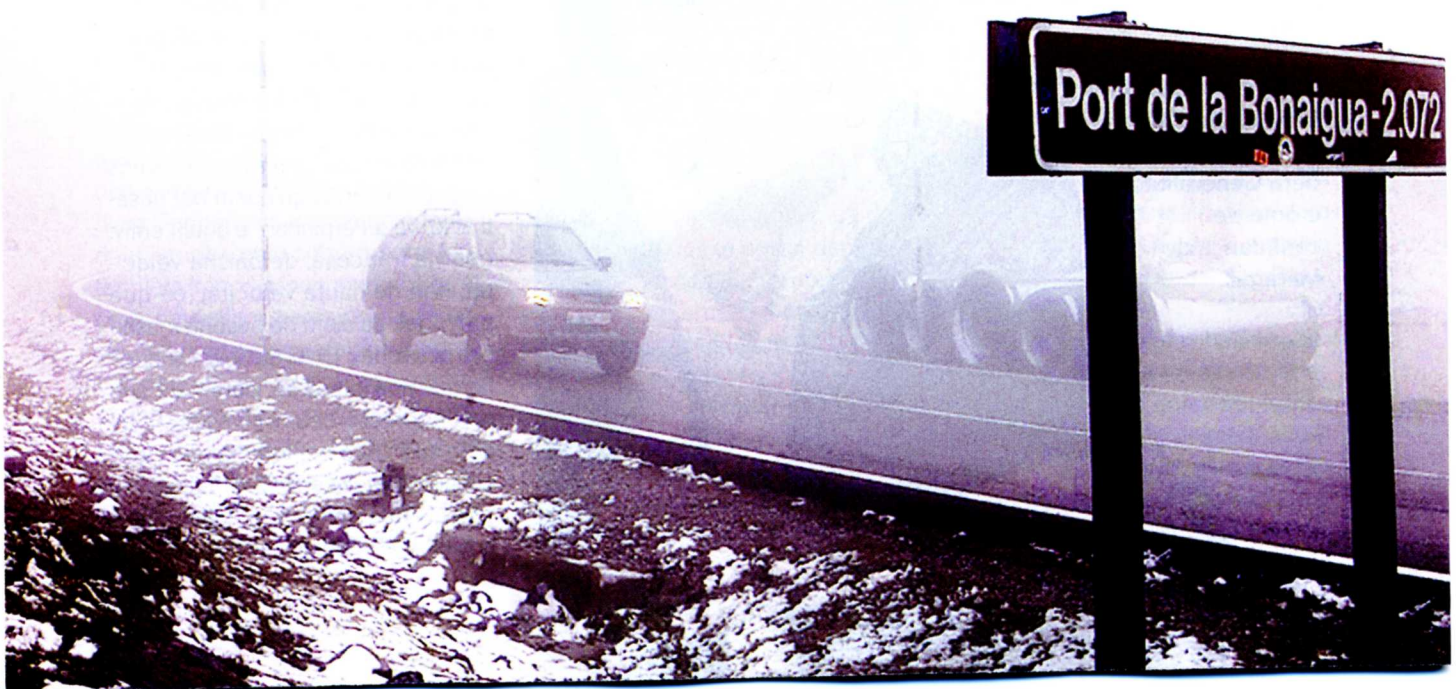
Eth Plan d'Infrastructures de Transpòrt non a en compte cap de pas transpirenc, se ben apròve era reconversion dera N-230 en autovia enquiath Pònt de Suert e era ampliacion a tres vies enquiara termièra francesa

Assignatura pendent

FOTOS: ARXIU SEGRE

Ua simpla carretèra comarcau qu'a d'amassar dus pòbles vesins a viatges pòt convertir-se en un conflicte institucional. Interestatau e tot. Plan soent, ena Franja de Ponent i a exemples de poblacions separades per pògui quilomètres e ua invisible termièra administrativa e amassades per un camin engodronat en melhor des casi. S'açò passe en plen sègle XXI enter dues comunautats d'un madeish Estat, quan se tracte de sautar era termièra politica que, a despiet Schengen, continue ben present

enes territòris plaçats enter França e Espanha era causa que se complique. Cada ostiu s'organize ua ascencion ath pòrt de Salau entà reivindicar era construccion d'un tunèl que connècte Catalonha damb Occitània. O aumens atau succedie des de 1987. Ena darrèra ascencion i auec ua escission enter es participants. Eth Cercle d'Afrairament Occitano-Catalan hè sues es reivindicacions ecologistes que qüestionen era idoneïtat d'ua infraestructura qu'aurie un fòrt impacte ambientau, e apòste entà qu'era amassada age un caractèr exclusivament culturau. Non opinen eth madeish es Amics deth Tunèl de Salau, qu'insistissen en besonh de bastir aquest pas sosterranh. Polemiques ath marge, eth recentament presentat Plan d'Infrastructures de Transpòrt dera Generalitat, qu'a de planificar es òbres que s'amiaràn enter era administracion centrau e era autonmica enes pròplèus vint ans,

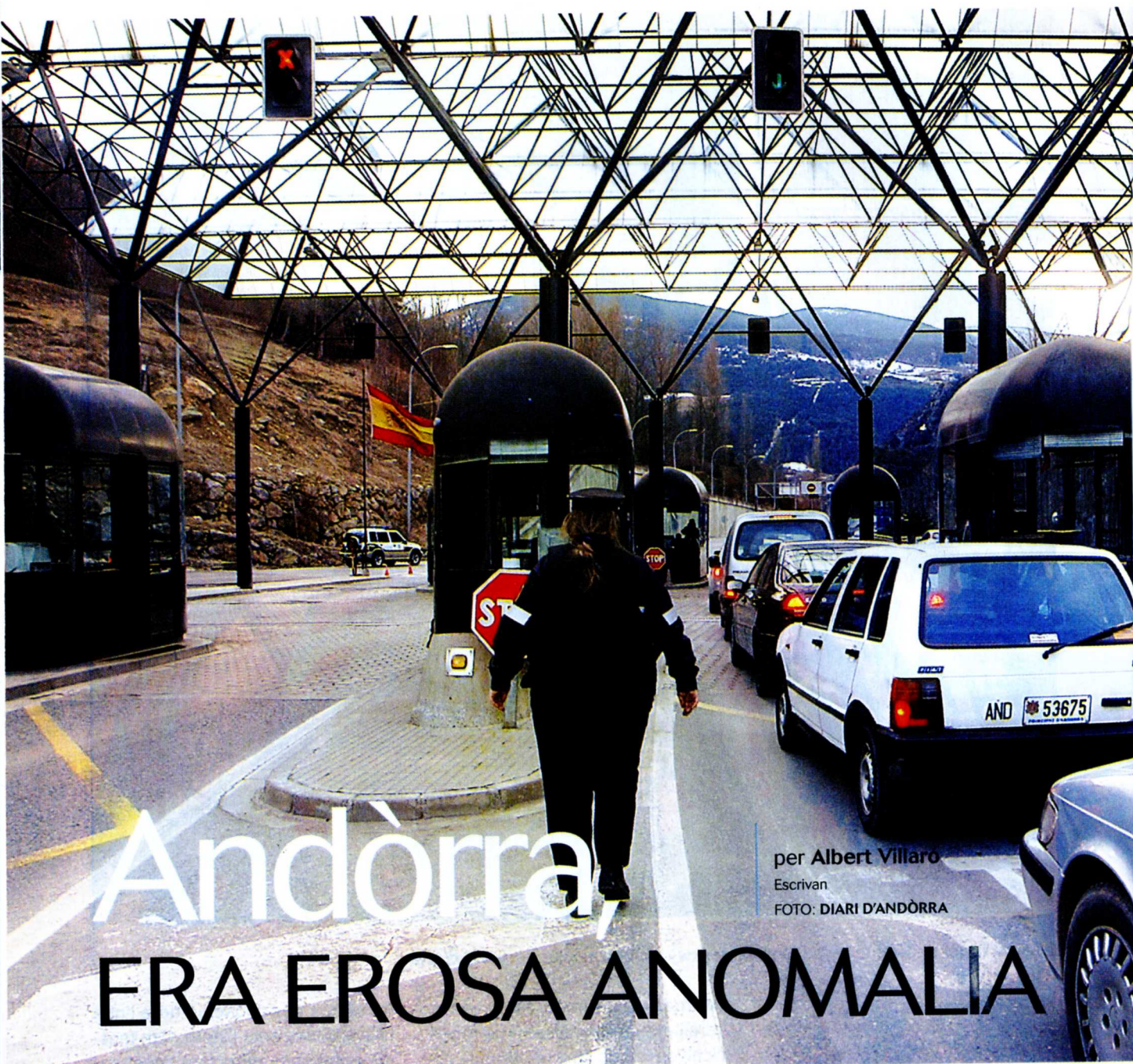
Eth nau tunèl de Vielha qu'a d'amelhorar es comunicacions dera Val d'Aran.

non contemplan cap de pas transpirenenc. Açò òc, era reivindicada reconversion dera N-230 en autovia òc qu'ei prevista. Era futura A-14 serà autovia des de Lhèida enquiath Pònt de Suert. Des d'aguesta localitat enquiara Val d'Aran aguesta nau via aurà tres vies, qu'arribaràn enquiara termièra. Mès eth projècte non ei cap eth que vò eth govèrn d'Aran. "Ne eth PP ne eth PSOE mos an volut escotar", se planh eth Sindic. "Nosati volem un traçat que non partisque era Val en dus"

"Ne eth Plan Territoriau entà Aran e eth Naut Pirenèu ne eth Plan d'In-

frastructures de Transpòrts dera Generalitat hèn referéncia a ua reivindicacion istorica tan importanta coma eth tunèl de Salau ne ara permeabilizacion deth Pirenèu", lamente eth president dera Diputacion de Lhèida, Isidre Gavín. Açò contraditz es conclusions as qu'arribèc era Comunitat de Trabalh des Pirenèus, que demanaue que non se superèsse ua distància de 50 quilomètres en linha rècta sense permeabilizar eth Pirenèu. "E en Pirenèu lheidatan lèu son 130 quilomètres sense cap de gesuda entar aute costat de termièra". Gavín anòncie qu'era Diputacion pro-

moirà era perlongacion dera linha Lhèida-Pòbla entà Estèrri. "Eth torisme qu'ei plan important, mès tanben auem de pensar ena gent que viu en territòri e auem de hèr compatible era preservacion deth paisatge damb ues bones comunicacions, tament coma passe en Soïssa". Eth diputat en Parlament Francés Boya cre qu'aguesta vision dera permeabilitat pirenenca "non a pas en compde ara gent deth territòri". Ei a díder, "mos guardam eth Pirenèu coma ua zòna de pas". Ath delà de tunèls e rotes, cau politiquas sociaus qu'unisquen as comunautats.

Andorra, ERA EROSA ANOMALIA

per Albert Villaro

Escrivan

FOTO: DIARI D'ANDORRA

Ena istòria –coma ena vida– es accidents que passen. Era existència d'Andorra ei, en bèra sòrta, frut d'un accident. Ues petites vals perdudes en miei des Pirenèus que, pr'amor era sua praubesa, era sua insignificància e –sustot– era sua discrecion, an arthenhut de mantier intacta era sua sobeiranetat a traüers des sègles. Era madeisha destinacion qu'aurie pogut auer Aran, s'es circumstàncies auessen estat ues au-

tes: sonque un petit cambi d'agulhes ena istòria e ja auríem dues Andòrres. O cap, o Aran òc e Andorra non.

Non a estat un camin facil, e en fòrça moments les a anat d'un bricallh d'anar a petar jos era ferula de quinsevolh des aganats estats vèns. Aué Andorra ei un diamant qu'a mil cares. Un petit mon, trepidant, soent incomprés o incomprensible, a on es mèis ancestraus tradicions conviuen sense conflicte aparent

damb es manifestacions mèis frenètiques dera modernitat. Un territòri de ramadèrs e pagesi, qu'arthenren qu'ua fragila planta tropicau coma ei eth tabac arraitzèsse en ua tèrra aspra, e acabèsse per convertir-se en ua hònt (peculiar) de prosperitat. Un país discret, qu'a aprenut a navegar enter dues aigües, a evitar escuelhs, e qu'a hèt deth jòc des termières e dera explotacion toristica de montanhes abantes inospites un

Andorra ei un petit mon trepidant a on es mès ancentraus tradicions conviuen damb modernitat.

UA SOÏSSA

Andorra a un pè ena cultura politica deth sègle XVIIIau e er aute en capitalisme del XXIau. Ei ua sòrta de

confederacion pirinenca, ua Soïssa sense Guilhem Telh. Es parròquies son coma cantons soïssi.

singular generador de riquesa. Un país que conservèc un foncionament institucional perfectament feudau enquias pòrtes der an dus mil. Un país a on es capelhans non podien absòlver deth pecat de contrabanda pr'amor que non existie. Un país que trigòsse era estèra des topics e estereotips damb ua fòrta resignacion. Un país qu'ei conscient des sues contradiccions e les convertís en hònt entath debat e era reflexion, a on bèri volerien hèr mès lèu, e d'auti mèter era marcha tà darrèr.

Un país que dilhèu cor massa, qu'a hèt dera construccion frenetica un senhau mès d'identitat. A on quauqui dejà sónien damb casinos e d'auti volerien continuar d'enriquir-se en tot véner hum. Un país que ven de luenh e que ditz que vò anar mès luenh encara.

PATRIMÒNI DERA UMANITAT

Eth vint per cent dera superfícia d'aguest petit estat —que non hè cap mès de cinc-cents quilomètres carrats, encara mès petitonh qu'Aran— ei Patrimòni dera Umanitat, causa que non pòt dèder pas tot eth mon. Era Unesco sabec trapar en conjunt de montanha deth Madriu-Perafita-Claror es valors universaus que permeten passar a formar part d'aguesta ben meritosa relacion. Òm diderie que, en justa correspondéncia, era poblacion e es politics s'aurien d'auer amassat en celebracions e hèstes. Ben ben ath contrari: quauqui des comuns damb territòri laquens dera zòna an començat ua estonanta corsa judiciu entà deféner era sua sobeiranetat e combàter es intromissions deth govèrn, damb eth uelh metut —coma tostemp— en tòcho,

era lòsa galhega e era pèira vista. Mès d'un dirigent andorran soslinhe, tostemp que pòt, qu'es parròquies andorranes son coma es cantons soïssi, e qu'Andorra ei ua sòrta de confederacion pirenenca. Ua Soïssa sense Guilhem Telh. E aguesta qu'ei era paradòxa deth país, qu'a un pè ena cultura politica deth sègle XVIIIau e er aute en capitalisme del XXIau. Era natura des cambis qu'an patit es Vals en sonque cinquanta ans mos pòt arribar a esmiraglar: non se pòt entèner era Andorra d'auè sense auer present era d'ager.

Fòrça elements deth paisatge andorran son eth producte d'ua cultura restacada ara explotacion intensa e racionau des recorsi qu'aufríe era montanha. Mantenguda per pagesi e pastors, constructors de camins e de marges, fargaires, carboners, venedors de husta e teishinèrs, era cultura tradicionau andorran —qu'a ligasons fòrça estretes damb era des d'outes vals pirenenques— qu'a balhat forma ath país. Es bricalhs d'aguesta cultura son lèu perceptibles jos es formes vertiginoses des modèus urbans, mès cada viatge se desdiboishen mès e mès. Enquia hè mie sègle Andorra ère un petit país, autarquic, solidament ancorat ena tradicion e en ua capinauta sensacion d'independéncia; auè ei un mosaic trepidant de gent, damb lengües e cultures dièrses. Andorra ei, en bèra sòrta, un experiment social, un país que borís en ua dança d'identitats, que se trape en ua permanenta sensacion de crotzament. Que cau èster prudents: eth temps que cor auè massa de prèssa enes vals a on, enquia hè quate dies, practicamente arren non s'auie moigut.

Quan era termièra ei un pannèu. Era Franja, eth territòri catalanofòn d'Aragon se definís plan sovent coma ua tèrra de termièra. Ua subtila termièra administrativa, idiomàtica, identitària. Era escrivana Mercè Ibarz i hè era sua reflexion.

Era Franja coma metafòra

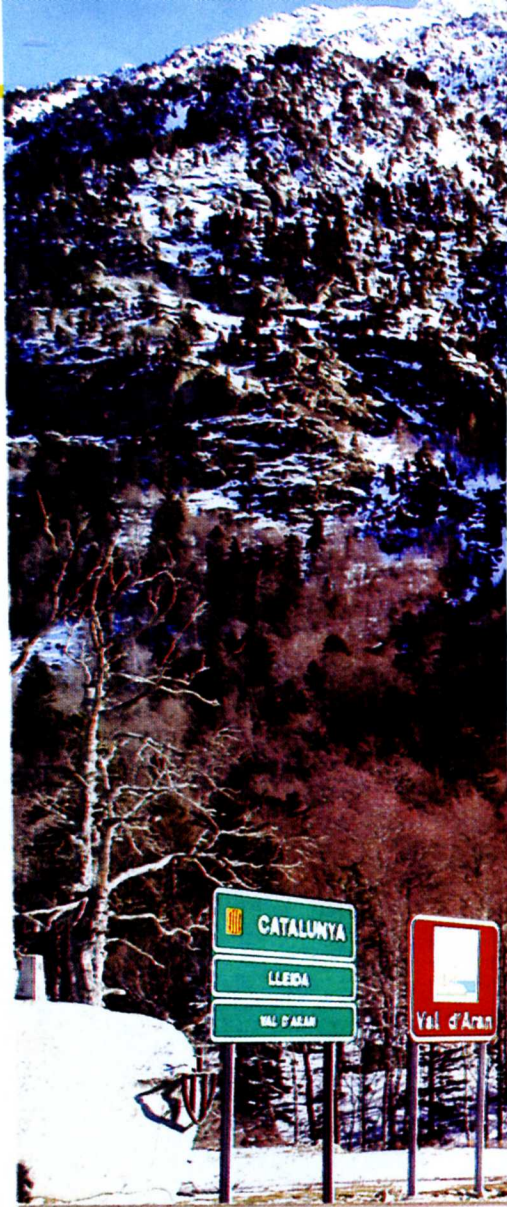
per **Mercè Ibarz**

Escrivana

FOTOS: NÀDIA TOLSÀ/
ARXIU SEGRE

Non i a arren que me shaute mès, que m'estone mès, qu'auer era ocasion de hèr aumenatge damb aguest títol, era Franja coma metafòra, ara clarividenta convèrsa damb Leonardo Sciascia sus Sicília qu'era periodista Marcelle Padovani publicà eth 1983. Sonque ne preni d'aci eth títol, aplicat a tantes tèrras des d'alavetz, e que, ena vision der escrivan sicilian, viege a díder qu'era estructura mafiosa creada pera istòria ena isla s'auie convertit dejà alavetz en un patron de comportament deth mon occidentau, pertot. Non, non arrasoarè atau sus era Franja, non la coneishi autan coma tad açò. Mès li deui a Sciascia, escrivan mas-a desbrembat aué, incomprendibla-

ment decantat, aguest arreconeis-hement: ua petita tèrra a, a viatges, ua foncion estonantament universau, e atau que veigui era Franja. Coma ua tèrra que, aué, ei metafòra deth mon contemporanèu, se mès non deth contèxte qu'eth mapa mos a balhat peth hèr de néisher e víuer en Euròpa. Abantes d'entrar en matèria, permetetz-me que rebrember er epitafi de Leonardo Sciascia en cementèri de Racalmuto, eth sòn pòble: "Ce ne ricorderemo di questo pianeta", "Mos ne rebrembaram, d'aguest planeta". Plan que òc, mestre Sciascia. Era Franja, metafòra de qué? Qu'ei tèrra de termièras, ac sabem, òc. E qué? En dues direccions, sonque, era termièra? Aci ei a on

Era Franja de Ponent ei un complex territòri

era metafòra comence a foncionar d'una manèra radicalment modèrna, d'ara madeish. Metafòra vò díder era part peth tot, parlar d'auetes causes a trauers d'ua imatge o d'ua paraula. Era termièra, era metafòra, qu'ei era Franja, ara, a ua vivacitat extraordinària. Parli pera part que me tòque, era que coneishi, era deth mèn pòble, Saidí, e eth parçan, e es vesins. Era Franja ei ara un observatòri excellent dera realitat visible, dera invisible e tot. Se comprenem era Franja, un shinhau mès ben eth mon. Un dia, en Saragossa, enteni com un deputat dera Chunta exprimie, creigui que per Teròl, era admiracion, plan sincèra, pera gent dera Franja e eth sòn caractèr emprenedor. Quin

gonés de parlar catalan que s'alongue deth Pirenèu enquiath riu Matarranya.

remèdi, li diguí, mentre eth mèn frair e era mia cunhada, agricultors, arri-dolauen. Arrés non les an hèt ne cas, arrés non les aten. Atau que, a espavilar-se que tòque. Se tot er Aragon siguesse atau..., diguec, malencòni, eth deputat, que ja non ac deu èster, donques aqueth dia manifestaua ua decidida volentat de tornar-se a incorporar en sòn lòc de professor d'institut. Non i a arren coma èster ua termièra, que pensè, dilhèu ac diguí e tot.

Qu'as eth peyor des dus (o mès) costats. Mès tanben ac pòs convertir en melhor possible des costats. Que non hèn un espitau coma tòque en Fraga, ne tanpòc i a residències entàs vielhs ne, mens encara, entà

malauts psiquiatricis vielhs? Te'n vas tà Lhèida e eth Baish Sègre, a on es institucions d'un e der aute costat s'an amassat a signar eth convèni corresponent. Per èster dera Franja, as çò qu'an es poblants des contrades catalanes, pr'amor qu'es aragoneses non semblen dispausades a meter-se ath dia. Qu'an cambiat oraris e costums e manies en lèser e ne en Saragossa ne en Monsó ne en Lhèida pòs divertir-te sense problèms? Te'n vas tà Fraga, ara Florida 135. E atau poderiem trapar uns bèri exemples decisius mès. Qu'as de besonh man d'òbra, estrangèra de preferéncia? Ena Franja que ne traparàs tanta coma ne volgues, eri e eres, era estrangeria, qu'ac saben

mès que nosati madeishi, e aci que les auem. Coma tanben ac saben mès que ben es negociants italians der òli o es negociants francesi deth granatge qu'assétien es Monegros, e tanben les auem aci. Coma escrivana, e me pensi qu'es mès collègues seràn d'acòrd, sò plan contenta qu'eth nòm dera Franja, qu'auem ajudat a consolidar enes darrèrs dètz ans, servisque ara entà encaminar qüestions socials determinantes coma era sanitat, eth trabalh o eth lèser. Èm dera Franja e ac podem díder sense que mos prenguen per vè-te a saber qué. Hè ben pòc, díder eth nòm dera Franja lèu t'assimilaue as epitets mès menspredables imaginables.

DESINTERÈS MANIFEST

“Que m’alarme era escassa, per non díder nulla, societat civila des nòsti parçans. Eth desinterès de ciutats

Ara, tot açò, en tot èster dejà fòrça important, que non ei pas suficient. Èm en sègle vint-e-un, e bères causes passen de mesura e d’autes que demanen mès nivèu. Que m’alarme era escassa, per non díder nulla, societat civila des caplòcs des nòsti parçans. Era deishadesa, eth desan, eth desinterès manifest de ciutats coma Fraga respècte des sued potències e es sued responsabilitats comunautàries. Era bona gent fragatina que non n’ei guaire conscienta, mentre qu’es jerarquas semblen víuer encara en desbalhestament franquista, que castiguèc Aragon damb era prepotència dera acadèmia militar de Jaca e tanben era dera Pilarica, e eth

coma Fraga respècte des sued potències e es sued responsabilitats comunautàries ”

pròpri Opus Dei que s’i sumèc dempús damb eth complèx de Torreciudad. Se Aragon siguec cominat aïtau a non díder ne ua paraula e pagar peth sòn passat libertari, pera sua practica libertària, es parçans termierèrs damb Catalonha, e plan quina tèrra aguesta tanben, sigueren castigadi ara anomia, a non veir-se a eri madeishi en tant que comunautats. Aguesta qu’ei era metafòra, entà jo, dera Franja aué. Ua tèrra que non valore çò qu’a, que non sap ne gaudís ne reconeish ne s’imagina çò qu’a, que sonque trabalhe e trabalhe, coma un forsenat, soent sense nòrd e en tot enganhar-se ara òc e ara non e ara tanben. Ei, se me

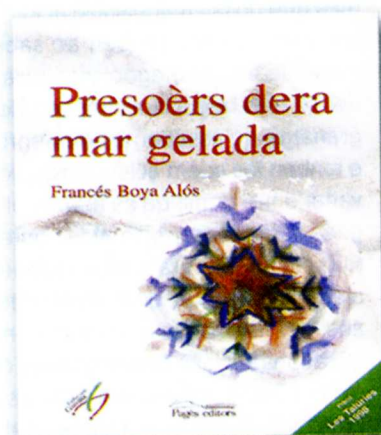
hètz a parlar, eth mau d’Occident. Es professors de secundària de Mequinensa arribadi des des endrets der Aragon estricte que i vaguen coma acusats castigats ara fin deth món. Ath delà, es remaires d’Oxford e Cambridge s’entrenen, erosi e damb metòde, pes amples aigües des arrius e restanques a on se pòse, indiferent e majestuós, eth pòble de Jesús Moncada, er escrivan revirat a tanti e tanti idiòmes e, que, coma manen es topics mès entenuts, es professors non an liejut, per mès qu’ac pòden hèr. Metafòra d’Occident, era Franja, des tèrres que non coneishen es sòns privilèges ne, en conseqüència, les corresponen.

Pagès editors

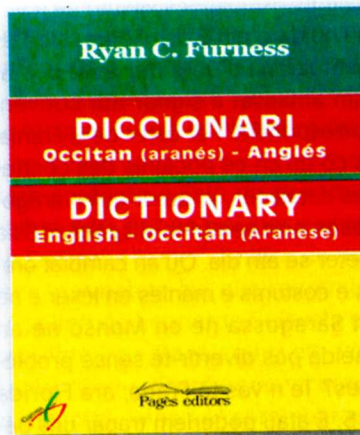
Garona
Llibres
en aranés

www.pageseditors.com - ed.pages.editors@cambrescat.es

**Presoèrs dera
mar gelada**
Francés Boya Alós

**Diccionari aranés-anglés
anglés-aranés**
Ryan C. Furness

**Jacinta,
casa e país**
Pepita Caubet

DICCIONARI

A

Acuélher: acollir
Airau: àrea, zona.
Amassar: ajuntar, arreplegar
Amplir: omplir (*s'ampliren*: es van omplir)
Apartier: pertànyer.
Aperar: anomenar, cridar.
Aquerò: allò, això.
Arcuelhuda, arcuélher: acolliment, acollir.
Arren: res.
Arténher: assolir, aténher
Atau: així.
Ath delà: a més.
Auer: tindre (*auec*: va tindre)
Auer-i: haver-hi
Aumens: almenys.
Autaplan: així mateix

B

Bastenda: acció de construir
Bastir: construir
Bastissa: edifici
Bèth, bèra, -i, -es: algun, -a, -s, -es; *bell*, -a, -s, -es
Bèth temps a: fa temps
Bric: gens.

C

Cadea: cadena.
Capinaut, -a: orgullós, -a
Caudia: calç
Causa: cosa, causa
Codina: cuina
Corbir: cobrir.
Cramba: habitació

D

Damnatjar: fer malbé
Daurir: obrir
Defís: desafiament
Dejós: a sota
Delà: enllà; *ath delà*: a més a més
Demorar: quedar, quedar-se, estar-se
Despiet, a -de: malgrat, a despit de

Dessús: a sobre
Díder: dir

E

Enjós: avall
Enquia: fins a
Entà/tà: per a, cap a; *entà vedé'c*: per a veure-ho.
Enténer: sentir.
Ensús: amunt
Esfçar: esborrar
Eth/er, era, es: el, la, els/les (es fonen amb les preposicions, així *entath*: per al, cap al).

G

Glèisa: església

H

Hèr: fer
Híger/ahíger: afegir
Hons: fons.
Huéger: fugir
Humarau: golfes de la casa
Husta: fusta

I

I a més d'un sègle: fa més d'un segle.

J

Jos: sota

L

Laguens: dins.
Lèu: aviat, quasi (*qu'ei parlada lèu en tot eth departament*: es parla quasi a tot el dep.).

M

Malaisit, -da: difícil, de mal fer.
Menspredar: menysprear
Mercar: marcar
Mès: més, però/sinó (*non ei cap parlada en un departament, més en més d'ua trentea*: no es parla només en un departament, sinó en més d'una trentena).
Méter: posar

Mòir: moure (mò: mou)

N

Naut: dalt (*tà naut*: cap amunt)
Nautada: alçada
Neurir: nodrir, alimentar
Non... que...: només (*non servís tà comunicar qu'en aquera vath*: només serveix per a comunicar en aquella vall).
Nuclèu: nucli

P

Parçan: indret, regió
Parièr: igual, la mateixa cosa
Parion: parell, igual
Peishius: pastures
Pèrta: pèrdua
Plan: prou, ben (*plan ben*: prou bé; *plan segur*: ben segur)
Prètz: preu
Prètzhèt: tasca, objectiu

Q

Quauque, quauqua, quauqui...: algun, alguna, alguns...
Que: en alguns casos *no té traducció i només indica afirmació, així que i a un arramat de lengües*: hi ha una bona colla de llengües.

R

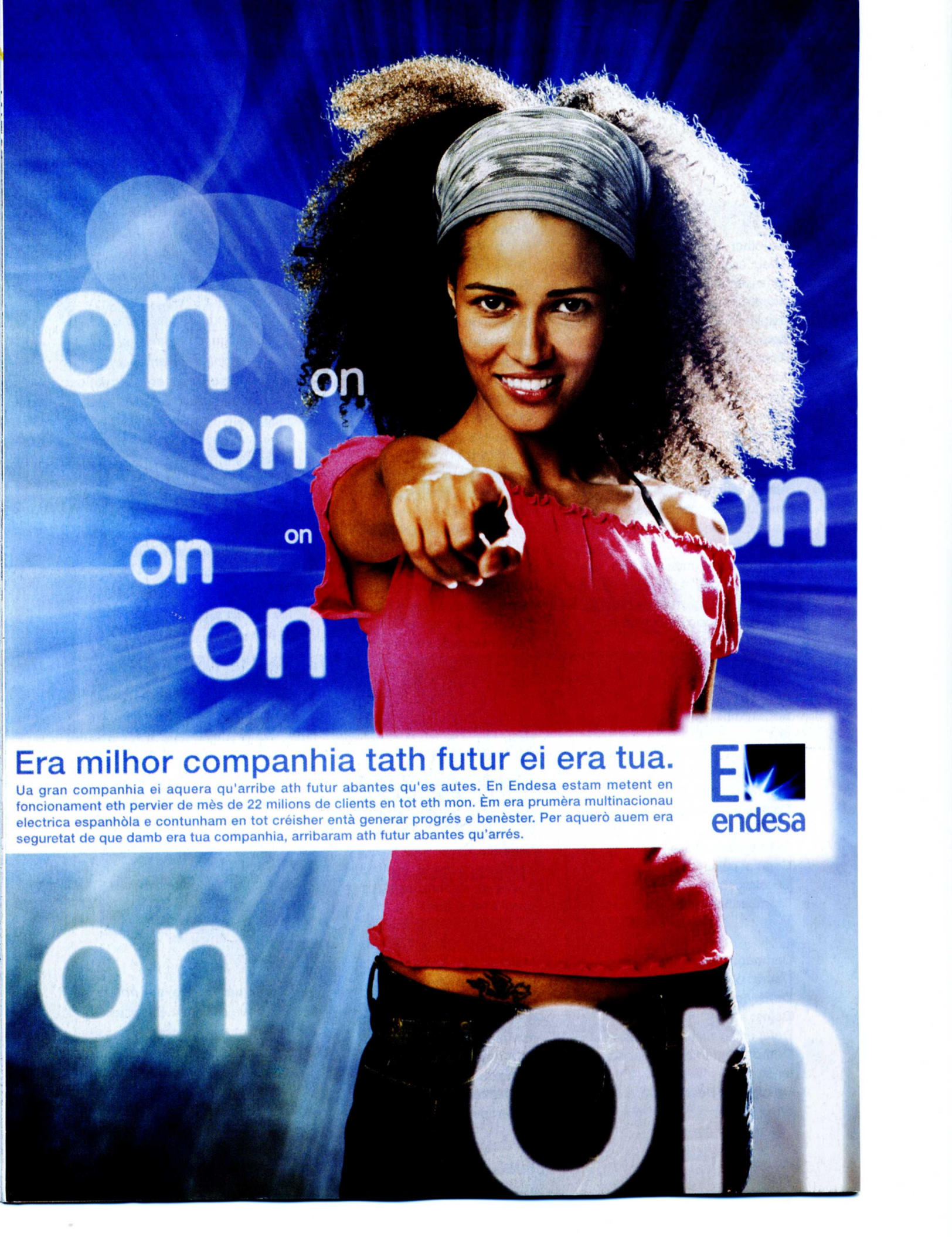
Revirar: traduir.

S

Ser: vespre.
Soent: sovint.
Sonque: només, *així non existís sonque en...:* només existeix a... ; *pas sonque*: no només.

T

Termièra: frontera, límit.
Totun: de tota manera, tanmateix.

Era melhor companhia tath futur ei era tua.

Ua gran companhia ei aquera qu'arribe ath futur abantes qu'es autes. En Endesa estam metent en foncionament eth pervier de mès de 22 milions de clients en tot eth mon. Èm era prumèra multinacionau electrica espanhòla e contunham en tot créisher entà generar progrès e benèster. Per aquerò auem era seguretat de que damb era tua companhia, arribaram ath futur abantes qu'arrés.

